

Marsigli'nin *Danubius Pannonico-Mysicus* adlı eserinin I. cildinin iç kapağı (Amsterdam-Lahey 1726)

Telhüsü'l-beyân'ının ilgili kısımlarının tercümesinden ibaret, ikincisi büyük oranda kişisel gözlem ve deneylerine dayanan iki kitaptan oluşur (*Lo Stato Militare dell' Impero Ottomanno, Incremento e Decremento del Medesimo* [Fr. trc. ile birlikte: *L'état militaire de l'Empire ottoman, ses progrès, et sa décadence*], I-II, Amsterdam 1732; tıpkıbasımı, M. Kramer – F. Kreutel, Graz 1972). Bu çalışma Kaymakam Nazmî tarafından Türkçeye (bk. bibl.), Mónika F. Molnár tarafından Macarca'ya (*Az Oszmán Birodalom katonai állapotáról, felemelkedéséről és hanyatlásáról*, Budapest 2007) tercüme edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askeri Vaziyeti*, tür.yer.; Hammer, *GOR*, VI, 455-456, 475, 570-571; N. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha 1911, IV, 270-272; J. Stoye, *Marsigli's Europe 1680-1730: The Life and Times of Luigi Ferdinando Marsigli, Soldier and Virtuoso*, New Haven 1994; Mónika F. Molnár, *Az Oszmán és a Habsburg Birodalom közötti határ kijelölése a karlócai békét követően (1699-1701)* (doktora tezi, 2008). Eötvös Loránd Üniversitesi, Budapeşte; *La politica, la scienza, la armia: Luigi Ferdinando Marsigli e la costruzione della frontiera dell'impero e dell'Europa* (ed. Rafealla Gherardi), Bologna 2010, tür.yer.; *La Scienza delle armi: Luigi Ferdinando Marsigli, 1658-1730*, Bologna 2012, tür.yer.; Mustafa Kaçar, "Osmanlılarda Askerî Teknik Eğitim", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, II/4, İstanbul 2004, s. 457-458.

ÖZGÜR KOLÇAK

MA'RÛF-i NÛDEHÎ

(bk. NÛDEHÎ).

MATUZ, Josef Eugen

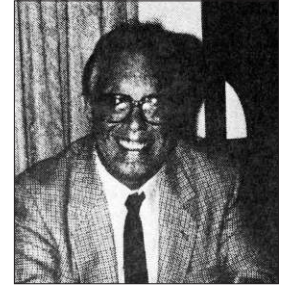
(1925-1992)

Osmanlı tarihçisi,
Türkolog.

27 Ekim 1925'te Budapeşte'de doğdu. Asıl adı Matuz József Jenő olup Almancaleştirilmiş ismiyle bilinir. 1944'te Budapeşte'nin Péter Pázmány Üniversitesi'nde tarih ve Macar filolojisi öğrenimi gördü. Ayrıca bu yıllarda ünlü Türkolog ve Osmanlı tarihçileri olan Gyula Németh ile Lajos Fekete'nin derslerine devam etti. Türk tarihiyle ilgisi, II. Dünya Savaşı yıllarında ailesinin oturduğu köyün (Koroncó) kökeninin Peçenekler'e kadar uzandığını öğrenmesiyle başladı. 1948'de babasının ölümünden dolayı tahsilini bitirmeden üniversiteden ayrıldı ve Macaristan Savunma Bakanlığı'nda iş buldu. 1951-1953 yıllarında Budapeşte'nin Askerî Tarih Arşivi'nde çalıştı. 1953'te lise tarih öğretmenliği diplomasını aldı.

Macaristan'ın siyasi düzeninden memnun olmayan Matuz 1956'da Macar devrimine katıldı. İhtilâlin başarısızlığa uğraması üzerine vatanından ayrıлып Almanya'ya gitti. Münih'te üniversite tahsilini sürdürdü, 1961'de tarih alanında doktorasını tamamladı. Ertesi yıl Freiburg'da (Breisgau) Albert Ludwigs Üniversitesi'nde Türkçe ve Osmanlıca hocası olarak çalışmaya başladı. Aynı zamanda Strasburg Üniversitesi'nde Türkoloji ve Osmanlı tarihi okutmayı sürdürdü. 1963-1964 yıllarında Fransa'nın Bilimsel Araştırma Millî Merkezi'nde de görev yaptı. 1968'de Osmanlı tarihine dair ilk kapsamlı kitabı olan Seyfi Çelebi'ye ait eserin edisyonunu hazırladı. Bu eseriyle "docteur en études orientales" unvanını kazandı. 1972'de Freiburg Üniversitesi'nde doçentliğe, 1973'te kadrosuz profesörlüğe yükseldi. 1975-1976'da Almanya Doğu Cemiyeti'nin Beyrut'taki Şarkiyat Enstitüsü'nde araştırmacı sıfatıyla çalıştı. 1979'da Freiburg Üniversitesi'nde kadrolu profesör oldu ve 1990'da emekliye ayrılıncaya kadar bu görevde kaldı. 20 Aralık 1992'de Freiburg'da öldü.

Geniş tarih bilgisi ve titiz çalışmalarıyla tanınan Matuz'un kitap ve makaleleri da ha çok XVI. yüzyıl Osmanlı tarihi, dil incelemeleri ve belge neşirleri alanında toplanmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman dönemine ait belgelerin diliyle ilgili ("Zur Sprache

Josef
Eugen
Matuz

der Urkunden Süleymans des Prächtigen", *AOH*, XXVI/2-3 [1972], s. 285-297) ve benzer konularda makaleleri vardır. Orhon yazıtlarının üç fragmanı üzerine bir yazısı (*Turcica*, sy. 4 [Paris 1972], s. 15-24) Matuz'un iyi bir Türkolog olduğunu gösterir. Kanûnî Sultan Süleyman dönemine ve ilgili belgelere, dile, Osmanlılar'ın Batı ülkeleriyle ilişkilerine ve Osmanlı hizmetine girip müslüman olan Batılılar'a duyduğu merak divan tercümanlarına dair yazdığı, hâlâ çok kullanılan bir makalede ("Die Pforten-dolmetscher zur Herrschaftszeit Süleymans des Prächtigen", *Südost-Forschungen*, sy. 34 [Regensburg 1975], s. 26-60) kendini gösterir. Osmanlı devlet yapısı ile idare düzeni yanında Macaristan'ın Osmanlı geçmişi Matuz'un odaklandığı başlıca alanlardır. 1986'da Almanca ve Macarca olarak Bamberg'de István Hunyadi'nin katkısıyla gerçekleştirdiği defter edisyonu (*Die Steuerkonskription des Sandschaks Stuhlweißenburg aus den Jahren 1563 bis 1565*) bunu ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti'nin arazi düzeni ve feodalite sorunu da Matuz'u meşgul etmiş, 1980'li yıllarda Berlin'de oturan eski öğrencisi Klaus Schwarz aracılığıyla, Doğu Almanya'da yaşayan Ernst Werner ile mektuplaşarak bu hususta canlı bir tartışma sürdürmüştür.

Eserleri. 1. *L'ouvrage de Seyfi Çelebi, historien ottoman du 16e siècle* (Paris 1968). Seyfi Çelebi'nin Asya ve dünya tarihiyle ilgili eserinin tenkitli neşri ve Fransızca tercümesidir. 2. *Herrscherurkunden Sultan Süleymans des Prächtigen (1520-1566)* (Freiburg 1971). Kanûnî Sultan Süleyman dönemine ait belgeleri tanıtan eseridir. 3. *Das Kanzleiwesen Sultan Süleymans des Prächtigen* (Wiesbaden 1974). Kanûnî Sultan Süleyman devrinde Dîvân-ı Hümâyûn'un çalışmaları ve mahiyeti hakkında önemli bir çalışmadır. 4. *Das Osmanische Reich. Grundlinien seiner Geschichte* (Darmstadt 1985; Macarca, Budapeşte 1990; Hırvatça, Zagreb 1992). Almanca konuşulan ülkelerde büyük bir üne kavuşan bu Osmanlı tarihinde

Kanûnî Sultan Süleyman dönemiyle XVI. yüzyılın ikinci yarısına geniş yer verilmiştir. 5. *Krimtatarische Urkunden im Reichsarchiv zu Kopenhagen* (Freiburg 1976). Kopenhag Devlet Arşivi'nde bulunan Kırım Tatar belgelerinin neşri olup ayrıca üzerinde yaptığı çalışmaları içerir. 1992'de ölümünden kısa süre önce tamamladığı, günümüze kadar basılmayan son eseri "Ottoman Records on the History of the Christians in Palestine. Documents of Süleyman the Magnificent" adını taşımaktadır (Freiburg Üniversite Kütüphanesi ve Berlin Millî Kütüphane'de birer kopyası mevcuttur). Eserde Kudüs'teki Fransisken tarikatına ait Kanûnî Sultan Süleyman döneminden kalma belgeler ve Katolik tebaası ele alınır. Matuz için bir armağan kitabı çıkmıştır (*Festgabe an Josef Matuz: Osmanistik-Turkologie-Diplomatik* [ed. G. Winkelhane], Berlin 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

Freiburger Bibliographisches Taschenbuch der Albert-Ludwigs-Universität (ed. K. Zimmer), Freiburg 1982, s. 174; *Kürschners Deutscher Gelehrten-Kalender 1987* (ed. W. Schuder), Berlin 1987, II, 2928; *Festgabe an Josef Matuz. Osmanistik, Turkologie, Diplomantik* (ed. Ch. Fragner), Berlin 1992, s. 355-364; M. Ursinus, "Josef Eugen Matuz zum Gedenken", *Freiburger Universitätsblätter*, CXX/2, Freiburg 1993, s. 7-8; Nimetullah Hafız, "Türkolog Prof. Dr. Josef Matuz-Hayati ve Eserleri", *Çevren*, sy. 20, Priştine 1993; M. Ivanics, "In Memoriam Matuz József (1925-1992)", *Keletkutató*, sy. 1, Budapeşte 1994, s. 115-116; G. Dávid, "Josef Matuz und seine Festschrift. Im ehrenden Gedenken an den Freiburger Wissenschaftler", *Philologia Fennougrica*, sy. 2-3, Freiburg 1996-97, s. 39-51.

HEDDA REINDL-KIEL

MATVÎ, Muhammed Arûsî

(محمد العروسي المطوي)

Muhammed el-Arûsî b. Abdillâh b. el-Mebrûk el-Mühezzebî el-Mâmî el-Matvî (1920-2005)

**Tunuslu edip ve şair,
diplomat ve siyasetçi.**

19 Ocak 1920 tarihinde Tunus'un güneydoğusundaki Kâbis şehri yakınlarında bulunan sahil köyü Matviye'de doğdu. Ailenin nisbet edildiği büyük dedesi Tâhir bölgede tanınmış bir vefî olan Sîdî Mühezzeb'in soyundandır. Matvî'nin Mühezzebî nisbesi bununla, Mâmî nisbesi de köyünün bir semti olan Mâye ile ilgilidir. Muhammed Arûsî köyündeki mektebe gitmeye başladığıysa da bir süre sonra ayrılarak Fransızca-Arapça eğitim veren resmî ilkokula devam etti (1928-1935).

Başşehir Tunus'taki Câmîu'z-Zeytûne'de orta öğreniminin ardından edebiyat alanında yüksek öğrenim gördü (1935-1946) ve âlimiye diplomasıyla mezun oldu. Medresetü'l-hukûk'tan ve Ma'hedü'l-Haldûniyye'den İslâm araştırmaları yüksek lisans diploması aldı (1945-1947). Tunus'taki hocaları arasında Muhammed Bûşerbiyye, Muâviye et-Temîmî, Nâsir es-Saddâm, Ahmed Muhtâr el-Vezîr, Muhammed Bû Azzûz, İbrâhim en-Neyfer anılır. Ayrıca edip ve şair Muhammed el-Arabî el-Kebbâdî'nin özel derslerine devam etti.

Tahsilini tamamladıktan sonra Câmîu'z-Zeytûne'ye hoca olarak tayin edilen Matvî lisede ve yüksek kısımda edebiyat, tarih, medeniyet tarihi, hitabet dersleri verdi (1948-1956). Talebeleri arasında Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, Abdullah Rûkeybî, Muhammed el-Mîfî, Abdülcelîl Temîmî, Cîlânî Belhâc Yahyâ, Ömer b. Sâlim, Kâsım Büsnîne, Reşâd el-İmâm sayılabilir. Bağımsızlığın ardından Tunus'un Kahire'de açılan ilk büyükelçiliğinde basın ve kültür ataşesi (1956-1957), Bağdat ve Cidde büyükelçiliklerinde elçi vekili olarak görev yaptı. Nisan 1962'de Bağdat'a büyükelçi tayin edildi. Tunus'ta Küveyt büyükelçiliğinin açılması üzerine Küveyt'i kendi toprağı kabul eden General Abdülkerîm Kâsım yönetimindeki Irak'tan sınır dışı edildi (Ağustos 1962). Tunus'a dönünce Zeytûne'de Külliyyetü's-Şerîa ve Usûlüddîn'de kısa bir süre genel sekreterlik yaptı. 1964'te Nâdi'l-kissa adlı bir kulüp kurarak 2004 yılına kadar sürdüreceği başkanlığını üstlendi. 1966'da bu kulübün yayın organı olup günümüze kadar gelen üç aylık *Kıışaş* dergisini çıkardı ve 1999 yılına kadar yayın müdürlüğünü yaptı. Tunus radyosunda Tunus edebiyatına dair başlattığı program uzun süre devam etti. Fransız sömürge yönetimi zamanında bağımsızlık yanlısı güçlerin toplanma merkezlerinden olan Matviye köyünde milliyetçi çevrelerle ilişki kuran Matvî, daha gençlik yıllarından itibaren faal bir üyesi olduğu Hür Anayasa Partisi'nden dört dönem milletvekili seçildi (1964-1979). Bu sırada partideki bazı idarî görevler yanında mecliste on yıl kadar kültür ve sosyal işler komisyonu başkanlığını üstlendi. 1979 seçiminin ardından emekliye ayrıldı. Tunus Yazarlar Birliği'nde 1971'de kuruluşundan itibaren başkan vekilliği ve daha sonra başkanlık (1981-1991), 1973'ten itibaren Arap Yazar ve Edebiyatçılar Umumi Birliği'nde genel sekreter yardımcılığı ve ardından genel sekreterlik (1990-1992) yaptı. Yüksek Eği-

Muhammed
Arûsî
el-Matvî

tim Meclisi, Yüksek Yayın Meclisi, Asya ve Afrika Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu, Beytülhikme İlmî Meclisi, Asya ve Afrika Dayanışması gibi kurumların da üyesiydi. Görevleri sırasında Kuzey Afrika ülkeleri yanında Sudan, Moritanya, Küveyt, Lübnan, Ürdün, Türkiye, İran, Pakistan, Endonezya, Sovyetler Birliği, Fransa, İtalya ve İngiltere gibi ülkelere seyahatlerde bulundu. 24 Temmuz 2005 tarihinde Tunus'ta vefat etti, vasiyeti üzerine Matviye köyünde defnedildi. Matvî birinci dereceden Cumhuriyet nişanı ve ikinci dereceden İstiklâl nişanı, 1989'da Devlet Edebiyat ve Beşerî Bilimler Takdir ödülü, 1991'de Kültür Ödülü Büyük Kuşağı, 2003'te 7 Kasım Yaratıcılık ödülü almıştır.

Lise yıllarından itibaren edebiyata ilgi duyan Matvî 1950'de Nâdi'l-kalem adıyla bir kulüp kurmuş ve başkanlığını üstlenmiş, diplomatik ve siyasal faaliyetlerinin yanı sıra edebiyat araştırmalarıyla da ilgisini sürdürmüştür. 1962'de oluşturulan en-Nâdi's-sekâfî Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî'de önce başkan vekilliği, 1981'den itibaren başkanlık yapmış, Tunus Yazarlar Birliği başkanı iken birliğin yayın organı olan *el-Mesâr* dergisini çıkarmıştır. Özellikle Tunus'a döndükten sonra edip ve düşünür Hasan Hüsnî Abdülvehhâb'ın yakınında bulunarak kendisinden faydalanmıştır. Hasan Hüsnî malzemesini topladığı ve bir kısmını yazdığı, tarih boyunca Tunus'ta yetişen müellifler ve eserlerine dair *Kitâbü'l-'Ömr*'ün tamamlanıp yayımlanması işini 1968'de vefatından bir süre önce hazırladığı vasiyetnâmesinde Matvî'ye havale etmiştir. *Ve mine'd-qaḥâyâ*, *Halîme* ve *et-Tûtü'l-mür* adlı üç romanında sömürge karşıtlığı ve bağımsızlık temalarını işlemesiyle bu yönelişin öncüsü sayılan Matvî (*Târîhu'l-edebi't-Tünisî el-ḥadis ve'l-mu'âsir*, Tunus 1993, s. 138) aynı zamanda Tunus'ta serbest şiirin de öncüleri arasında yer alır. Onun bağımsızlık öncesi vatan sevgisi ve bağımsızlık fikrini işlediği şiirlerinde sembolizm hâkimdir, bundan dolayı nesirlerinin sadeliğine nisbetle şiirlerinin anlaşılması oldukça zordur. Edebî tenkide dair yazılarının büyük kısmı bazı eserlere